

СУДАЛГААНЫ НЭР:

**2018-2020 ОНД ЭЛЭГ, БӨӨР
ШИЛЖҮҮЛЭН СУУЛГАХ МЭС
ЗАСЛЫН ЭМЧИЛГЭЭ ХИЙГДЭХ
ДОНОР РЕЦИПИЕНТИЙН ХАМААРАЛ**

НИЙТЛЭЛ БИЧСЭН:

П.БАТЧУЛУУН

ЭЭЭШСҮАЗА-ны ДАРГА

П. МИДРИЙМАА

ЭЭЭШСҮАЗА-ны МЭРГЭЖИЛТЭН

Э. БАТЖАРГАЛ

ЭЭЭШСҮАЗА-ны МЭРГЭЖИЛТЭН

НЭГ. СУДАЛГААНЫ ҮНДЭСЛЭЛ

Эрхтэн шилжүүлэн суулгах эмчилгээ нь 20-р зуунд эрүүл мэндийн салбарт гарсан гайхамшигт ололт амжилт бөгөөд энэхүү эмчилгээний ачаар олон мянган өвчтэй хүмүүсээс олон зуун хүнд амьдрал бэлэглэж, амьдралын чанарыг нь сайжруулсан юм.¹

Эрхтэн шилжүүлэн суулгах эмчилгээ нь анагаахын шинжлэх ухааны олон арван нээлт бүтээл, дэвшилтэт арга, аргачлалын үр дүн, тухайн салбарт хүчин зүтгэж буй эрдэмтэн судлаач, эмч, мэргэжилтнүүд болон бие, эрхтнээ хандив, өглөг болгон бэлэглэсэн, бусдын амь амьдралыг авран хамгаалсан сайхан сэтгэлт иргэдийн эв нэгдлийн илэрхийлэл юм.

Манай иргэд эрхтэн шилжүүлэн суулгах эмчилгээг хийлгэх зорилгоор гадаад улс оронд явахад эдийн засгийн хувьд зардал чирэгдэл ихтэй, өвчтөний аюулгүй байдалд эрсдэлтэй, эмчилгээний дараах үеийн хяналтын тогтолцоонд хүндрэлтэй зэрэг эрсдэл өндөртэй байдаг.

Эрхтэн шилжүүлэн суулгах үйл ажиллагааны үр нөлөөг хэмжих судалгаагаар элэг шилжүүлэн суулгах эмчилгээ 11.5 жил, зүрх шилжүүлэн суулгах эмчилгээ 6.8 жил, уушиг шилжүүлэн суулгах эмчилгээ 5.2 жил, бөөр шилжүүлэн суулгах эмчилгээ 2 дахин их жилээр амьдарч, амьдралын чанар сайжруулдаг байна.²

Дэлхийд анх 1954 онд бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал, 1963 онд элэг шилжүүлэн суулгах мэс засал, 1967 онд зүрх шилжүүлэн суулгах мэс засал тус тус хийсэн байна.

Монгол улсад УНТЭ-т амьд донороос анх 1996 онд бөөр, 2011 онд элэг, 2013 онд ясны чөмөгнөөс үүдэл эс шилжүүлэн суулгах эмчилгээ, ХСҮТ-д 2015 оноос элэг шилжүүлэн суулгах мэс засал хийгдэж эхэлсэн.

1.2. СУДАЛГААНЫ ХЭРЭГЦЭЭ, ШААРДЛАГА

Монгол Улсад Донорын тухай хууль анх 2000 онд батлагдаж, 2012, 2018 онуудад шинэчлэгдэн батлагдсан. Уг хуулийн 9 дүгээр зүйлд Монгол улсад эс, эд, эрхтнийг шилжүүлэн суулгах үйл ажиллагааг зохицуулах алба байна гэж заасны дагуу Эрүүл мэндийн сайдын 2018 оны 03 сарын 01 А/70 дугаар, Эрүүл мэндийн хөгжлийн төвийн Ерөнхий захирлын Б/40 дугаар тушаалаар Монгол улсын хэмжээнд Эс, эд, эрхтэн шилжүүлэн суулгах тусламж, үйлчилгээний хэрэгжилтийг хангах, донорын үндэсний бүртгэл, мэдээний сан бүрдүүлэх, хэрэглэгчдийг мэдээллээр хангах чиг үүрэг бүхий “Эс, эд, эрхтнийг шилжүүлэн суулгах үйл ажиллагааг зохицуулах алба” байгуулагдан 5 хүний бүрэлдэхүүнтэй ажиллаж байна. Энэхүү алба байгуулагдсанаас хойш эрхтэн шилжүүлэн суулгах мэс засал хийгдсэн донор реципиентийн хамаарлын суурь судалгааг хийх шаардлага гарч байна.

1.3. СУДАЛГААНЫ ЗОРИЛГО, ЗОРИЛТ, ХҮРЭХ ҮР ДҮН

¹ *Истанбулын тунхаглал*

² *Commission Staff Working Document, Accompanying the Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Standards of quality and safety of human organs Intended for transplantation Brussels, 8 December 2008 sec.2008 / 295*

Эс, эд, эрхтнийг шилжүүлэн суулгах үйл ажиллагааг зохицуулах алба байгуулагдснаас хойшхи хугацаанд хийгдсэн амьд болон тархины үхэлтэй донороос эрхтэн шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээнд орсон донор реципиентийн хамаарлыг судлахад оршино.

ЗОРИЛТ

1. ЭЭЭШСҮАЗ алба байгуулагдсанаас хойш хийгдсэн эрхтэн шилжүүлэн суулгах мэс засал хийгдсэн донор реципиентийн хамаарлыг нас хүйс, төрөл садангийн хамаарал, шилжүүлэн суулгасан эрхтэний төрлөөр тооцох
2. Эрхтэн шилжүүлэн суулгах үйл ажиллагааны хэрэгжилтэнд үнэлгээ хийх

Энэ нь Монгол улсын хэмжээнд эрхтэн шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээ хийгдсэн амьд болон амьгүй донор, реципиентийн мэдээллийн бааз болно.

ХОЁР. СУДАЛГААНЫ АРГАЧЛАЛ

2.1. СУДАЛГААНЫ ХАМРАХ ХҮРЭЭ

Улсын нэгдүгээр төв эмнэлгийн эрхтэн шилжүүлэн суулгах төвд хийгдсэн элэг бөөр шилжүүлэн суулгасан болон Хавдар судлалын үндэсний төвийн элэг шилжүүлэн суулгах төвд элэг шилжүүлэн суулгах мэс засал хийгдсэн донор реципиентийн баримт бичгийн бүрдүүлэлтэд үндэслэн хийлээ. 2018-2020 онд нийт 155 (элэг, бөөр) эрхтэн шилжүүлэн суулгах мэс засал хийгдсэн иргэдийг хамруулсан.

ГУРАВ. СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

Монгол улсад 1996 оноос бөөр шилжүүлэн суулгах мэс заслаар эхэлсэн эрхтэн шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээ нийт 224 удаа бөөр шилжүүлэн суулгах эмчилгээ хийгдэж, 2007 оноос элэг шилжүүлэн суулгах баг байгуулагдаад одоог хүртэл 131 хүнд элэг шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээ хийгдсэн байна.

Донорын тухай хууль 2018 нэгдүгээр сарын 19-нд батлагдаж, хоёрдугаар сарын 19-ээс хэрэгжиж, уг хуулийг болон донорын үйл хэргийг таниулах, эрхтэн шилжүүлэн суулгах эмчилгээнд орох иргэдийн нэгдсэн нэг хүлээх жагсаалт үүсгэх, амьгүй донор буюу тархины үхэлтэй донорын үйл ажиллагааг зохицуулах алба байгуулагдсанаас хойш 3 жилийн хугацаанд нийтдээ 155 элэг бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийгдсэн нь нийт эрхтэн шилжүүлэн суулгах мэс заслын 43.6%-ийг эзэлж байна. (Зураг 1)

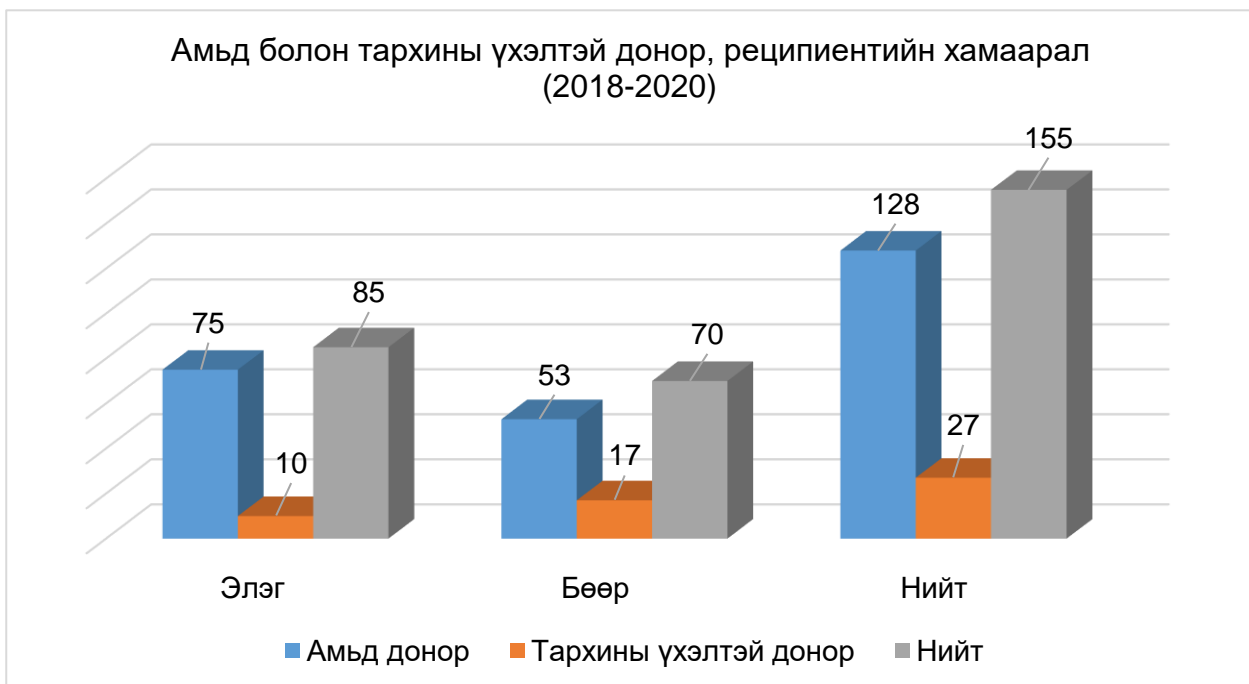
2018-2020 онуудад 155 элэг бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийгдсэнээс 70 (45.1%) бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал (БШСМЗ), 85(54.8%) элэг шилжүүлэн суулгах мэс засал (ЭШСМЗ) хийгдсэн байна. Оноор нь авч үзвэл: 2018 онд 53, 2019 онд 68, 2020 онд 34 элэг бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийгдсэн байна. (Зураг 2)

2018 оноос хойш хийгдсэн элэг бөөр шилжүүлэн суулгах 155 мэс заслын эмчилгээний 27 буюу 17.4%-нь амьгүй донороос мэс заслын эмчилгээ хийгдсэнээс бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал 17 буюу (24,2%), элэг шилжүүлэн суулгах мэс засал 10 буюу (11.7%) хийгдсэн байна. 128 (82.5%) амьд донороос элэг бөөр шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээ хийгдсэнээс 75 буюу (58.5%) нь элэг, 53 буюу (43.4%) бөөр шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээ хийгдсэн байна. (Зураг 3)

Зураг 3. Амьд болон тархины үхэлтэй донор, реципиентийн хамаарал

Бөөр, элэг шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээг оноор нь авч үзвэл:

17 бөөр шилжүүлэн суулгасанаас 2 бөөр буюу 11.7% нь 2018 онд, 11 буюу 64.7% нь 2019 онд, 4 буюу 23.5% нь 2020 онд хийгджээ. (Зураг 4)

10 элэг шилжүүлэн суулгасанаас 8 элэг буюу 80% /УНТЭ, ХСҮТ/ нь 2019 онд, 2 буюу 20% нь /УНТЭ/ 2020 онд хийгджээ. (Зураг 5)

Зураг 4. Тархины үхэлтэй донороос Бөөр шилжүүлэн суулгасан тоо

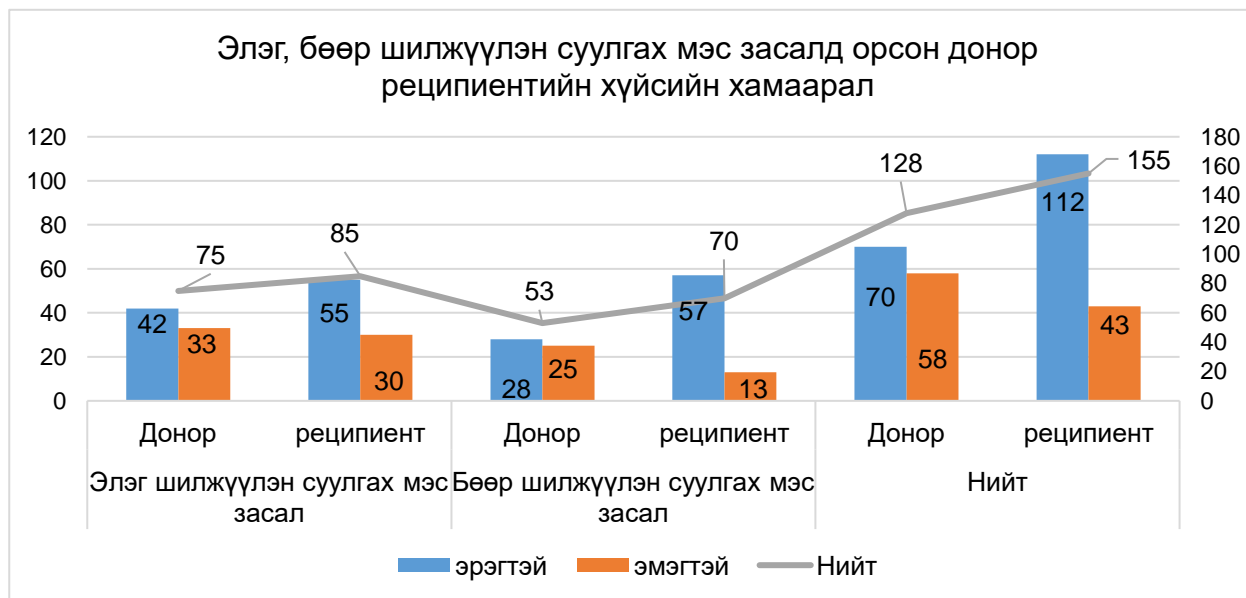

Зураг 5. Тархины үхэлтэй донороос элэг шилжүүлэн суулгасан тоо

Амьд донороос элэг бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийлгэсэн донор реципиентийг хүйсээр авч үзвэл:

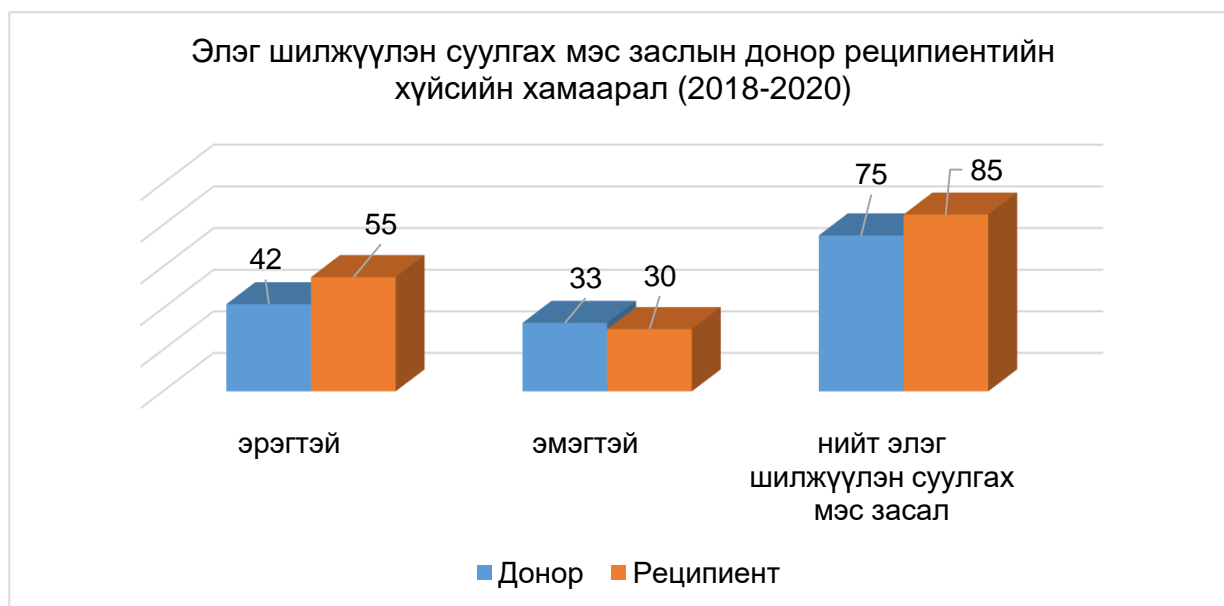
Зураг 6. Элэг, бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийлгэсэн амьд донор болон реципиентийн хүйсийн хамаарал

2018-2020 онуудад нийт 128 амьд донор, 27 тархины үхэлтэй донороос 155 реципиентэд элэг, бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засалд орсон байна. Амьд донорын 70 нь буюу 54.6% нь эрэгтэй, 58 буюу 45.3% нь эмэгтэй байна. Реципиентийн 112 буюу 72.2% нь эрэгтэй, 43 буюу 27.7% нь эмэгтэй байна (Зураг 6)

Элэг шилжүүлэн суулгах мэс засалд орсон донор реципиентийг хүйсээр ангилбал:

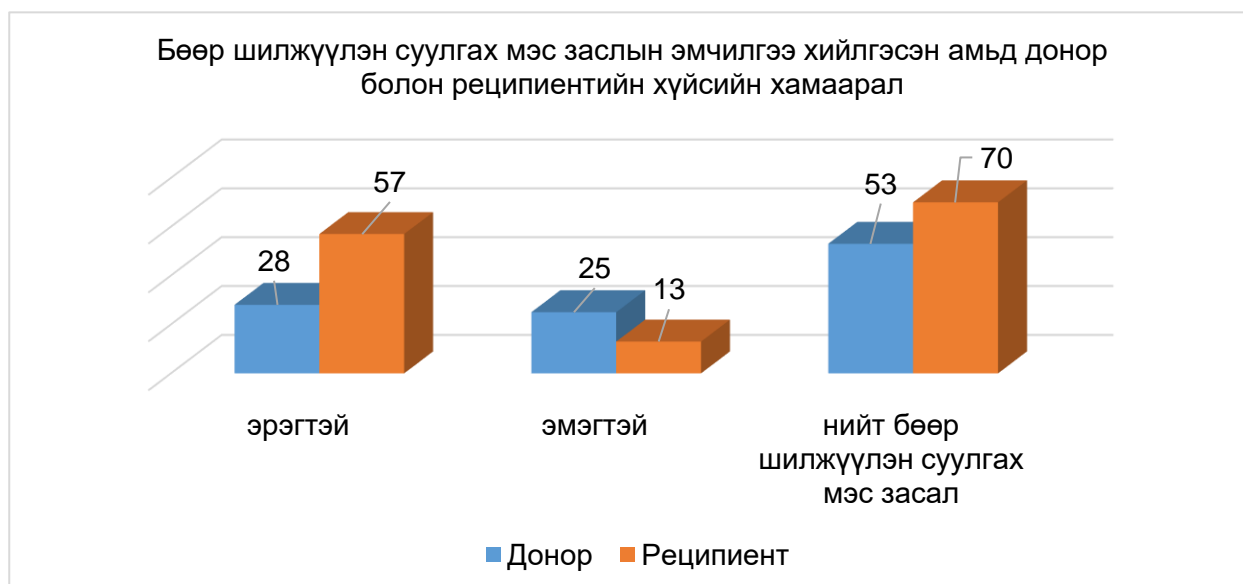
Зураг 7. Элэг шилжүүлэн суулгах мэс засал хийлгэсэн амьд донор болон реципиентийн хүйсийн хамаарал

Нийт 75 амьд, 10 тархины үхэлтэй донороос 85 реципиентэд элэг шилжүүлэн суулгах мэс засал хийсэн. Үүнээс 42 буюу 56% нь эрэгтэй, 33 буюу 44% нь эмэгтэй донор байна. 85 реципиентийн 55 буюу 64.7% нь эрэгтэй, 30 буюу 35.2% нь эмэгтэй реципиент байна. (Зураг 7)

Бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засалд орсон донор реципиентийг хүйсээр ангилбал:

Зураг 8. Бөөр шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээ хийлгэсэн амьд донор болон реципиентийн хүйсийн хамаарал

Нийт 53 амьд, 17 тархины үхэлтэй донороос 70 реципиентэд бөөр шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээ хийгдсэнээс 28 буюу 52.8% нь эрэгтэй, 25 буюу 47.1% нь эмэгтэй донор байна. 70 реципиентийн 57 буюу 81.4% нь эрэгтэй, 13 буюу 18.5% нь эмэгтэй реципиент байна. (Зураг 8)

2018-2020 онуудад элэг бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийлгэсэн амьд донор болон нийт реципиентийг насны бүлгээр авч үзвэл:

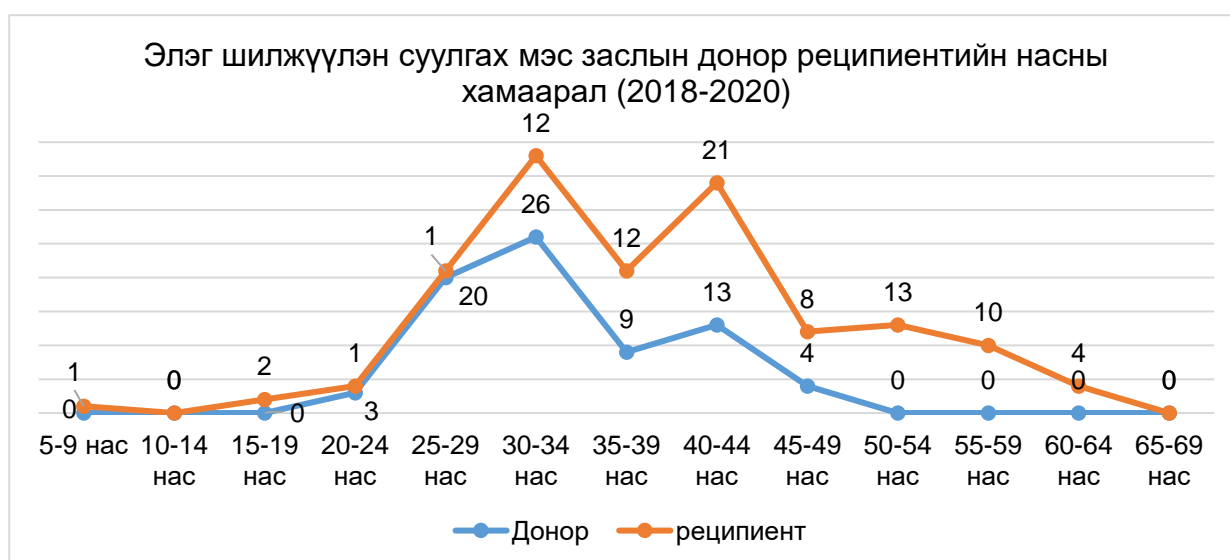
Хүснэгт 1. Элэг бөөр шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээ хийлгэсэн амьд донор болон нийт реципиентийн насны хамаарал

Насны ангилал	элэг		бөөр		нийт	
	Донор	реципиент	Донор	реципиент	Донор	реципиент
5-9 нас		1				1
10-14 нас						
15-19 нас		2		1		3
20-24 нас	3	1	1	2	4	3
25-29 нас	20	1	1	14	21	15
30-34 нас	26	12	6	14	32	26
35-39 нас	9	12	12	14	21	26
40-44 нас	13	21	11	9	24	30
45-49 нас	4	8	13	6	17	14
50-54 нас		13	5	4	5	17
55-59 нас		10	4	4	4	14
60-64 нас		4		1		5
65-69 нас				1		1
Нийт	75	85	53	70	128	155

Амьд донорын хувьд 30-34 насныхан 32 (25 %) буюу хамгийн өндөр хувийг, реципиентийн хувьд 40-44 насныхан 30 (19.3%) буюу хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна. (Хүснэгт 1)

Элэг шилжүүлэн суулгах мэс засал хийлгэсэн донор реципиентийн насны хамаарлыг авч үзвэл

Зураг 9. Элэг шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээ хийлгэсэн амьд донор болон реципиентийн насны хамаарал

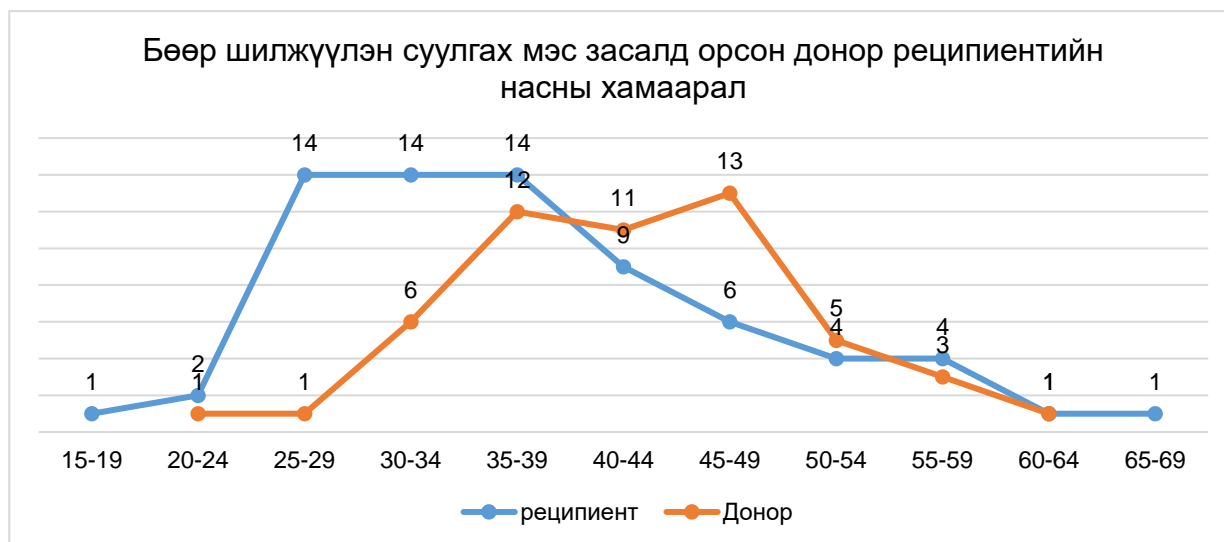

Элэг шилжүүлэн суулгах мэс засал хийлгэсэн донорын хувьд 30-34 насныхан 26 (34.6 %) буюу хамгийн өндөр хувийг, реципиентийн хувьд 40-44 насныхан 21 (24.7%) буюу хамгийн

өндөр хувийг эзэлж байна. Элэг шилжүүлэн суулгах мэс засалд 5-19 насны 4 хүүхэд орсон бөгөөд нийт элэг шилжүүлэн суулгасан хүний 4.7%-ийг эзэлж байна. (Зураг 9)

Бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийлгэсэн донор реципиентийг насны байдлаар нь авч үзвэл:

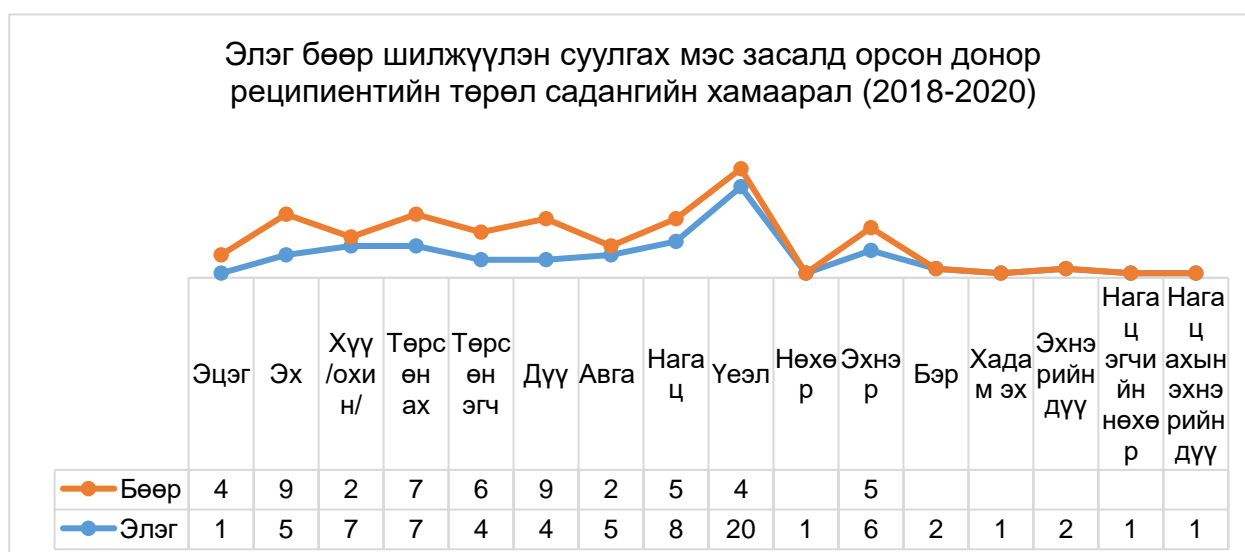
Зураг 10. Бөөр шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээ хийлгэсэн амьд донор болон реципиентийн насны хамаарал

Бөөр шилжүүлэн суулгах мэс заслын эмчилгээ хийлгэсэн донорын хувьд 45-49 насныхан 13 (24.5 %) буюу хамгийн өндөр хувийг, реципиентийн хувьд 25-39 насныхан 42 (60%) буюу хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна. (Зураг 10)

Элэг бөөр шилжүүлэн суулгах мэс заслын төрөл садангийн хамаарлыг авч үзвэл:

Зураг 11. Элэг бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийлгэсэн амьд донор болон реципиентийн төрөл садангийн хамаарал

2018-2020 онд амьд донороос нийт 128 элэг бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийгдсэнээс эцэг эх нь донор болсон 19 буюу 14.8%, төрсөн хүү охин нь донор болсон буюу 7.0%, төрсөн ах, эгч, дүү нь донор болсон 37 буюу 28.9%, эхнэр нь нөхөртөө донор болсон 11

буюу 8.5%, авга нагац, үеэл нь донор болсон 44 буюу 34.3%, элэг шилжүүлэн суулгах мэс заслын донор реципиентийн хамааралд нөхөр нь эхнэртээ 1 буюу 0.7%, бэр хадам, нагац эгчийн нөхөр, нагац ахын эхнэрийн дүү тус бүр 7 буюу 5.4%-ийг тус тус эзэлж байна. (Зураг 11)

Бөөр шилжүүлэн суулгах мэс заслын төрөл садангийн хамаарлыг авч үзвэл:

Зураг 12. Бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийлгэсэн амьд донор болон реципиентийн төрөл садангийн хамаарал

2018-2020 онд амьд донороос нийт 53 бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийгдсэнээс эцэг эх нь донор болсон 13 буюу 24.5%, хүү нь донор болсон 2 буюу 3.7%, төрсөн ах, эгч, дүү нь донор болсон 22 буюу 41.5%, эхнэр нь нөхөртөө донор болсон 5 буюу 9.4%, авга нагац, үеэл нь донор болсон 11 буюу 20.7%-ийг тус тус эзэлж байна. (Зураг 12)

Элэг шилжүүлэн суулгах мэс заслын төрөл садангийн хамаарлыг авч үзвэл:

Зураг 13. Элэг шилжүүлэн суулгах мэс засал хийлгэсэн амьд донор болон реципиентийн төрөл садангийн хамаарал

2018-2020 онд амьд донороос нийт 75 элэг шилжүүлэн суулгах мэс засал хийгдсэнээс эцэг эх нь донор болсон 6 буюу 8.0%, хүү охин нь донор болсон 7 буюу 9.3%, төрсөн ах, эгч,

дүү нь донор болсон 15 буюу 20%, эхнэр нь нөхөртөө донор болсон 6 буюу 8.2%, авга нагац, үеэл нь донор болсон 33 буюу 44.0%, нөхөр нь эхнэртээ донор болсон 1 буюу 1.3%, бэр хадам, нагац эгчийн нөхөр, нагац ахын эхнэрийн дүү тус бүр 7 буюу 5.4%-ийг тус тус эзэлж байна. (Зураг 13)

ДҮГНЭЛТ

Монгол улсад 1996 оноос бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал 221 удаа, 2007 оноос элэг шилжүүлэн суулгах мэс засал 128 хүнд хийгдсэн. Үүнээс 2018-2020 онуудад 155 элэг бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийгдсэнээс 70 (31.6%) бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал (БШСМЗ), 85(66.4%) элэг шилжүүлэн суулгах мэс засал (ЭШСМЗ) хийгдсэн байна.

2018 онд 53, 2019 онд 68, 2020 онд 34 элэг, бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийгдсэн ба эдгээр нь нийт элэг, бөөр шилжүүлэн суулгах мэс заслын 43.6%-ийг нь эдгээр онуудад хийсэн байна. Үүнээс 27 буюу 17.4%-нь тархины үхэлтэй донороос мэс заслын эмчилгээ хийгдсэн байна.

Бөөр шилжүүлэн суулгах мэс заслын 24.2% буюу 17, элэг шилжүүлэн суулгах мэс заслын 11.7% буюу 10 хүнд амьгүй донороос мэс засал хийгдсэн байна. Үүнээс 2018 онд 2 бөөр (11.7%), 2019 онд 11 бөөр (64.7%), 8 элэг (80%), 2020 онд 4 бөөр (23.5%), 2 элэг (20%) амьгүй донороос элэг бөөр шилжүүлэн суулгах эмчилгээ хийгдсэн байна.

Элэг, бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийлгэсэн амьд донор болон реципиентийн хүйсийн хамааралыг судаллаа. Үүнд: 128 амьд донорын 70 буюу 54.6% нь эрэгтэй, 58 буюу 45.3% нь эмэгтэй донор байна. 155 реципиентийн 112 буюу 72.2% нь эрэгтэй, 43 буюу 27.7% нь эмэгтэй реципиент байна. Нийт мэс засалд орсон амьд донор, реципиентүүдээс эмэгтэй 101 (35.6%), эрэгтэй амьд донор, реципиентүүд нь 182 (64.3%)-ийг эзэлж байна.

Эндээс нийт элэг бөөр шилжүүлэн суулгах эмчилгээнд эрэгтэйчүүд ихэнх хувийг эзэлж байгаа нь харагдаж байна.

2018-2020 онд амьд донороос нийт 128 элэг бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал Элэг шилжүүлэн суулгах мэс засал хийлгэсэн донорын хувьд 25-44 насныхан 65 буюу (86,6%) хувийг, бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийлгэсэн донорын хувьд 25-44 насныхан 30 буюу (56,6%) хувийг эзэлж байгаа нь хөдөлмөрийн насны иргэд илүү ЭШС эмчилгээнд хамрагддаг байна.

Эцэг эх нь донор болсон 19 буюу 14.8%, төрсөн хүү, охин нь донор болсон буюу 7.0%, төрсөн ах, эгч, дүү нь донор болсон 37 буюу 28.9%, эхнэр, нөхөр нь донор болсон 11 буюу 8.5%, авга нагац, үеэл нь донор болсон 44 буюу 34.3%-ийг тус тус эзэлж байна.

2018-2020 онд амьд донороос нийт 53 бөөр шилжүүлэн суулгах мэс засал хийгдсэнээс эцэг эх нь донор болсон 13 буюу 24.5%, төрсөн хүү, ах, эгч, дүү нь донор болсон 24 буюу 45.2%, эхнэр нь нөхөртөө донор болсон 5 буюу 9.4%, авга нагац, үеэл нь донор болсон 11 буюу 20.7%-ийг тус тус эзэлж байна.

Нийт 75 элэг шилжүүлэн суулгах мэс засал хийгдсэнээс эцэг эх, хүү охин нь донор болсон 13 буюу 17.3%, төрсөн ах, эгч, дүү нь донор болсон 15 буюу 20%, эхнэр нь нөхөртөө донор болсон 7 буюу 9,5%, авга нагац, үеэл нь донор болсон 33 буюу 44.0%, бэр хадам, нагац эгчийн нөхөр, нагац ахын эхнэрийн дүү тус бүр 7 буюу 5.4%-ийг тус тус эзэлж байгаа нь төрсөн ах эгч, дүү, нагац үеэлүүд ихэнхдээ донор болж амьдрал бэлэглэдэг байна.

САНАЛ

1. Донор реципиентийн нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх
2. Элэг шилжүүлэн суулгах мэс засалд 20-24 насны 4 донор байгаа нь Донорын тухай хуулийн 13.2 заалтыг өөрчлөх шаардлага гарч байгааг харуулж байна.